

ks. Ginter Dzierżon

UNIWERSYTET KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO W WARSZAWIE

Kontrowersje wokół normatywnego podziału na osoby prawne publiczne i osoby prawne prywatne (kan. 116 KPK)

W Kodeksie Jana Pawła II w obszarze norm dotyczących osób prawnych, jedną z nich poświęcono dwóm kategoriom osób, jakimi są osoby publiczne i osoby prywatne. Otóż w kan. 116 § 1 KPK stwierdzono: „Publicznymi osobami prawnymi są zespoły osób lub rzeczy, które są ustanowione przez kompetentną władzę kościelną, by wykonywały w imieniu Kościoła, w oznaczonym dla nich zakresie, zgodnie z przepisami prawa, własne zadania im zlecone dla publicznego dobra; pozostałe osoby prawne są prywatnymi”. Przytoczony zapis jest nowy; nie występował on w Kodeksie pio-benedyktyńskim z 1917 roku. W znanych komentarzach nie podaje się żadnej regulacji pierwszego Kodeksu, w której nawiązywano by do tej kwestii¹.

Pojawienie się tej typologii w Kodeksie z 1983 roku wzbudziło wśród kano-nistów wiele kontrowersji. Krytyczne uwagi autorów dotyczą przede wszystkim nie do końca precyzyjnych kryteriów różnicujących te kategorie osób. Stąd też w poniższym opracowaniu uwaga zostanie skoncentrowana na tym problemie. Integralne ujęcie tego zagadnienia byłoby jednak niemożliwe bez odniesienia się do genezy i prawnych racji wprowadzenia tego normatywnego podziału.

¹ Por. G. Lo Castro, *Comento al can. 116 CIC*, [w:] *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, ed. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 1, Pamplona 1996, s. 790; H. Pree, *Allgemeine Normen*, [w:] *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, hrsg. von K. Lüdicke, t. 1, Essen 1985, ad 116, n. 1.

1. Publiczny charakter kanonicznego porządku prawnego pod rządami Kodeksu z 1917 roku

W literaturze podkreśla się, iż wprowadzenie typologii osoba publiczna – osoba prywatna postulował już w 1906 roku Carlo Lombardi w trakcie prac nad kodyfikacją z 1917 roku. Jego propozycja nie znalazła jednak uznania prawodawcy kościelnego². Taki stan prawny wynikał z faktu, iż w pierwszym *Kodeksie prawa kanonicznego* preferowano wyłącznie model osobowości publicznej³. Na początku bowiem XX wieku w kanonistyce dominowała zasada, zgodnie z którą prawo kościelne pojmowano w kategoriach porządku publicznego; relacje natomiast występujące między wiernymi nie były regulowane przez prawo kanoniczne, ale przez prawo cywilne, aprobowane przez Kościół⁴. Niektórzy komentatorzy (Conte a Coronata, Maroto) w swych rozważaniach uznawali faktyczną osobowość prywatną (*enti di fatto*)⁵. W ówczesnej kanonistyce dominowało jednak przekonanie, że osobowość prywatna nie jest kategorią osobowości moralnej (Michiels)⁶. Ujęcie to wynikało z apriorycznego założenia, że osoby publiczne funkcjonujące w systemie kanonicznym tworzą strukturę kościelną; te zaś, które nie wchodzą w ten obszar, przynależą do porządku cywilnego⁷. Zdaniem Santiago Bueno Salinasa genezy takiego podejścia należy upatrywać w średniowiecznej koncepcji *societas cristiana*⁸.

2. Problem osobowości prawnej prywatnej w pracach nad rewizją Kodeksu z 1917 roku

Zmiana spojrzenia Kościoła na problem osobowości prawnej prywatnej dokonała się pod wpływem doktryny Soboru Watykańskiego II. W dokumentach

2 G. Lo Castro, *Personalità morale e soggettività nel diritto canonico*, Milano 1974, s. 231–232. Treść tej propozycji znajduje się w Aneksie (*Nota*) tej monografii.

3 J. Otaduy, *Lezioni di Diritto Canonico. Parte generale*, tłum. G. Comotti, Venezia 2011, s. 181.

4 S. Bueno Salinas, *Persona jurídica pública*, [w:] *Diccionario general de Derecho Canónico*, ed. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, t. 6, Pamplona 2012, s. 189.

5 Tenże, *La noción de persona jurídica en el derecho canónico*, Barcelona 1985, s. 141; J. Otaduy, *Lezioni...*, dz. cyt., s. 181.

6 S. Bueno Salinas, *La noción...*, dz. cyt., s. 118.

7 Tenże, *Persona jurídica pública*, dz. cyt., s. 189.

8 Tamże.

soborowych uznano bowiem prawo wiernych do zrzeszania się (dekret *Presbyterorum ordinis*, 8 [dalej: PO], dekret *Apostolicam actuositatem*, 19 [dalej: DA])⁹. W następstwie tego, w trakcie prac nad rewizją Kodeksu z 1917 roku skupiono uwagę na zagadnieniu osobowości prywatnej. Po raz pierwszy podjęto tę kwestię w kontekście refleksji nad problematyką dóbr kościelnych w czasie obrad na II sesji prac „Zespołu Studiów nad zagadnieniami specjalnymi Księgi II” („Coetus studi de quaestionibus specialibus libri II”), mających miejsce w dniach 9–12 grudnia 1967 roku¹⁰. Podczas dyskusji zwrócono uwagę, że dobra te niekoniecznie muszą być dobrami kościelnymi. Z tego też powodu postulowano wprowadzenie rozróżnienia między osobami moralnymi publicznymi (*personae morales iuris publici*) oraz osobami moralnymi prywatnymi (*personae morales iuris privati*)¹¹.

Do tego wątku nawiązano także w czasie debaty nad publicznym oraz prywatnym charakterem stowarzyszeń. Nawiązując do doktryny wyrażonej w PO 8 i DA 19, podkreślano z całym naciskiem, że wierni mają wrodzone prawo do stowarzyszania się¹². Stąd też postulowano, aby w przyszłej kodyfikacji uwydatnić to uprawnienie w sposób szczególny¹³. Zastanawiając się nad kryterium rozróżnienia między osobami publicznymi i prywatnymi, przekonywano, że stowarzyszenia prywatne pozostają wprawdzie w zależności od hierarchii¹⁴, ale nie tak ścisłej jak stowarzyszenia publiczne¹⁵.

Należy dodać, iż w pracach kodyfikacyjnych podjęto w ramach tego zagadnienia również aspekt ustanawiania omawianej kategorii osób. W tej części opracowania ze względów metodologicznych zrezygnowano jednak z prezentacji wspomnianej kwestii, gdyż uznano, iż bardziej celowe będzie przedstawienie niektórych wątków w kontekście rozważań nad obecnie obowiązującymi rozwiązaniami.

9 H. Pree, *Allgemeine Normen*, dz. cyt., ad 116, n. 1. Szerzej na temat procesu uznania prawa wiernych do stowarzyszania zob. T. Rakoczy, *Publiczne stowarzyszenia wiernych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, Gniezno 2010, s. 34–36; L. Martínez Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, tłum. M. Rybicka-Bechta, Warszawa 2012, s. 16–17.

10 „Communications” 21 (1989), s. 129–130; H. Pree, *Allgemeine Normen*, dz. cyt., ad 116, n. 1.

11 Tamże.

12 Tamże.

13 A. Gautier, *Le persone giuridiche nel Codice del 1983*, „Angelicum” 69 (1992), s. 119.

14 „Communications” 21 (1989), s. 130; H. Pree, *Allgemeine Normen*, dz. cyt., ad 116, n. 1.

15 T. Rakoczy, *Publiczne stowarzyszenia wiernych...*, dz. cyt., s. 95–98.

3. Osoby prawne publiczne i prywatne w Kodeksie z 1983 roku

W kan. 116 § 1 KPK prawodawca skoncentrował uwagę przede wszystkim na osobie publicznej; co do osób prywatnych natomiast stwierdził jedynie lakonicznie, iż „pozostałe osoby są prywatnymi”¹⁶. Wśród kanonistów nie ma zgodności co do tego, jakie elementy różnicują te kategorie osób. Autorzy wskazują na różne komponenty. Gaetano Lo Castro, rozważając ten problem, wymienił kolejno takie kryteria, jak: cele, ustanowienie osoby, a także sposób realizacji celów¹⁷. Eduardo Molano z kolei wskazał na sposób realizacji celów¹⁸. Wreszcie Bueno Salinas wyszczególnił cel i utworzenie osoby¹⁹. W opracowaniu tym kluczowe zagadnienie zostanie rozpatrzone dwuwarstwowo, tzn. z perspektywy kryterium teleologicznego oraz z punktu widzenia mechanizmów ustanawiania poszczególnych kategorii osób. W strukturyzacji artykułu celowo zrezygnowano z odrębnego potraktowania kwestii realizacji celów, gdyż treściowo komponent ten mieści się w obszarze celu.

3.1. Kryterium teleologiczne

W kan. 116 § 1 KPK odniesiono się wyłącznie do powodów ustanawiania osób publicznych, stanowiąc, że są one powoływane dla pełnienia zadań w imieniu Kościoła dla dobra publicznego w określonym zakresie, zgodnie z przepisami prawa.

Z przytoczonej dyspozycji wynika, że cele osób publicznych wpisane są w obszar dobra publicznego Kościoła²⁰. Pozostają one w ścisłym związku z działaniami hierarchii podejmowanymi w obszarach trzech posług, jakimi są: posługa nauczania, posługa uświęcania i posługa rządzenia²¹. Takiego charakteru nie mają przedsięwzięcia osób prywatnych, ponieważ osoby te nie pełnią misji dla dobra publicznego; ich cele związane są z indywidualnym dobrem poszczególnych wiernych²².

¹⁶ C. Garcimartín, *Persona jurídica privada*, [w:] *Diccionario general de Derecho Canónico*, ed. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, t. 6, Pamplona 2012, s. 189; L. Navarro, *Persona e soggetti nel diritto della Chiesa. Temi di diritto della persona*, Roma 2000, s. 158.

¹⁷ G. Lo Castro, *Comento al can. 116 CIC*, dz. cyt., s. 791–793.

¹⁸ E. Molano, *Commento al can. 116 CIC*, [w:] *Codice di Diritto Canonico e le leggi complementari*, a cura di J. Arrieta, Roma 2007, s. 133.

¹⁹ S. Bueno Salinas, *La noción...*, dz. cyt., s. 223–234.

²⁰ L. Navarro, *Persona e soggetti...*, dz. cyt., s. 158.

²¹ S. Bueno Salinas, *Persona jurídica pública*, dz. cyt., s. 191.

²² H. Pree, *Allgemeine Normen*, dz. cyt., ad 116, n. 6.

Zdaniem Helmuta Pree'a normatywna kategoria „dobro publiczne” nie do końca jest jasna, zawiera bowiem w sobie wiele komponentów, które przynależą także osobie prywatnej. Zaliczył on do nich wymóg co do ustanowienia osoby przez kompetentną władzę (kan. 114 § 1 KPK), a także określenie celu w oznaczonym zakresie²³.

Kolejnym komponentem teleologicznym charakterystycznym dla osoby publicznej jest pełnienie zadania w imieniu Kościoła. Kanoniści, zastanawiając się nad jego treścią, podkreślają, że w tym wypadku idzie o odniesienie do pryncypialnego celu instytucjonalnego Kościoła, jakim jest dobro wspólne²⁴. Według komentatorów „działać w imieniu Kościoła” jednak nie oznacza, że osoba prawna podejmuje decyzje w imieniu władzy kościelnej. Wyjaśniając ten problem, Louise Navarro podkreślił, że kategorycznie należy wykluczyć identyfikację osoby prawnej publicznej z władzą kościelną. Funkcjonowanie bowiem osób publicznych polega na tym, że władza kościelna ponosi odpowiedzialność za ich działanie. Dlatego też podejmowane przez nią decyzje mają charakter urzędowy (*ufficialità*)²⁵. W przeciwieństwie do osób publicznych, osoby prywatne nie działają w imieniu Kościoła, ale w imieniu własnym²⁶; ich działania nie mają więc charakteru urzędowego²⁷.

Reasumując ten passus, trzeba skonstatować, iż poprzez wprowadzenie normatywnego zwrotu „w imieniu Kościoła” ustawodawca z jednej strony pragnie zapewnić, że w odniesieniu do osób publicznych hierarchia kościelna wskutek pełnienia funkcji kontrolnych gwarantuje autentyczność kościelną podjętych przez nie przedsięwzięć²⁸, z drugiej zaś strony prawodawca pragnie uwydatnić jedną z zasad funkcjonowania Kościoła, polegającą na tym, że wspólnota kościelna

²³ Tamże, ad 116, n. 3.

²⁴ V. De Paolis, A. D'Auria, *Le norme generali di Diritto Canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico*, Roma 2008, s. 315–316.

²⁵ L. Navarro, *Persona e soggetti...*, dz. cyt., s. 157–158; „Le persone giuridiche agiscono, secondo il can. 116 § 1, *nomine Ecclesiae*. Il significato di questa espressione é di difficile determinazione. Si tratta di agire *nomine autoritatis*. Sembra che si debba escludere l'identificazione fra persona giuridica pubblica e autorità: sono enti diversi. Perciò l'agire della persona giuridica non é agire dell'autorità. Tuttavia, sembra evidente che questa assuma nei confronti della persona giuridica pubblica una speciale responsabilità, che si manifesta nel regime di queste persone. Perciò il termine *nomine Ecclesiae* significa che l'agire della persona giuridica abbia una certa ufficialità. Si tratta di un ente pubblico della Chiesa e perciò gode di una ufficialità che le persone private non possiedono”.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże.

²⁸ J. Otaduy, *Lezioni...*, dz. cyt., s. 181.

działa za pomocą podmiotów kanonicznie publicznych, mających rekomendację władzy kościelnej²⁹.

Zdaniem kanonistów występująca w kan. 116 KPK typologia osoba publiczna – osoba prywatna nie jest do końca jasna, gdyż osoba prywatna w pewnej mierze także służy misji Kościoła³⁰; ona również w pewnej jest podmiotem Kościoła³¹.

Kontynuując ten wywód, należy stwierdzić, iż osoby publiczne są wpisane w strukturę organizacyjną Kościoła, ponieważ tworzy się je m.in. po to, aby wierni mogli pełnić funkcje publiczne³². Konsekwencją tego typu kolokacji organizacyjnej jest to, że podlegają one osobom hierarchicznie wyższym (kan. 123 KPK). Osoby prywatne natomiast nie wchodzi w skład tego typu struktury; jednak i one – podobnie jak wszyscy wierni – poddane są w pewnej mierze nadzorowi pasterzy³³.

Niektórzy kanoniści twierdzą, iż tym, co różnicuje te kategorie osób, jest sposób realizacji celów³⁴. Stojąc na takim stanowisku, Vicente Prieto Martinez zwrócił uwagę, że w porządku kanonicznym cele każdej osoby zarówno publicznej, jak i prywatnej są wpisane w misję Kościoła. Zróżnicowanie natomiast występujące między nimi wiąże się z realizacją celów. Z treści kan. 116 § 1 KPK można by wnioskować, iż tylko osoby publiczne wykonują powierzone im zadania w imieniu Kościoła. Tak jednak nie jest. Również osoby prywatne partycypują w tej misji poprzez działania wiernych będących członkami Ludu Bożego. Podczas gdy działania osób publicznych w imieniu Kościoła odpowiadają ich celom własnym i specyficznym, to działania osób prywatnych wiążą się z realizacją praw i obowiązków przysługującym wszystkim wiernym³⁵. W pierwszym przypadku cele i sposób ich

²⁹ S. Bueno Salinas, *La noción...*, dz. cyt., s. 226.

³⁰ V. De Paolis, A. D'Auria, *Le norme generali...*, dz. cyt., s. 316; C. Garcimartín, *Persona jurídica privada*, dz. cyt., s. 188.

³¹ L. Navarro, *Persona e soggetti...*, dz. cyt., s. 158.

³² P. Lombardía, *Lecciones de derecho canonico*, Madrid 2004, s. 145.

³³ J. Otaduy, *Lezioni...*, dz. cyt., s. 182.

³⁴ S. Bueno Salinas, *La noción...*, dz. cyt., s. 224; C. Garcimartín, *Persona jurídica privada*, dz. cyt., s. 188.

³⁵ V. Prieto Martinez, *Inicitiva privada y personalidad jurídica: las personas jurídicas privadas*, „*lus Canonicum*” 25 (1995), s. 534–535: „Estas palabras, tomadas aisladamente, podran dar lugar a confusión, puesto que de algun modo todás las personas jurídicas – también las privadas – actúan en nombre de la Iglesia: no son estas últimas entes extraños a la vida de la Iglesia (no están *extra Ecclesiam*) y participan también en su misión, como partes que son del Pueblo de Dios. La difrencia habrá que buscarla entoces en el *modo* como cada persona jurídica actúa en nombre de la Iglesia”.

realizacji są zdeterminowane przez władzę kościelną; w drugim przypadku natomiast cel jest określony przez inicjatywę i odpowiedzialność wiernych³⁶.

Zdaniem Bueno Salinasa kryterium teleologiczne zostało wyodrębnione ze względu na funkcjonalność. Osoba publiczna zostaje bowiem powołana do życia w celu pełnienia misji powierzonej przez Kościół dla dobra publicznego. Takiego charakteru zaś nie ma osoba prywatna, gdyż nie pełni ona misji publicznej. W opinii tego hiszpańskiego kanonisty ona ze swej natury nigdy nie będzie osobą publiczną³⁷.

Na nieco innych przesłankach oparła swą argumentację Carmen Garcimartín. W swych rozważaniach podkreśliła ona, iż cel osób prywatnych wpisany jest również w misję Kościoła, ponieważ prawodawca nie zarezerwował pewnych kategorii celów wyłącznie dla osób publicznych. W jej przekonaniu dyferencja między tymi osobami nie wyraża się w celach, ale w sposobie ich realizacji. Osoby prywatne nie działają bowiem w imieniu Kościoła, ale w imieniu własnym. Charakteryzują się autonomią prywatną, nie wchodząc w strukturę organiczną Kościoła³⁸.

Poglądów tych nie podziela Lo Castro podkreślając, iż realizacja celów nie tyle jest kryterium różnicującym, ile konsekwencją przyjętej uprzednio pewnej typologii osób prawnych w systemie³⁹.

Według innych kanonistów kryterium celowościowe nie do końca jest adekwatne. Nie można bowiem wykluczyć, że mogą istnieć cele właściwe stowarzyszeniom prywatnym, które jednak władza kościelna powierza stowarzyszeniom publicznym⁴⁰.

36 H. Pree, *Allgemeine Normen*, dz. cyt., ad 116, n. 6.

37 S. Bueno Salinas, *La noción...*, dz. cyt., s. 224.

38 C. Garcimartín, *Persona jurídica privada*, dz. cyt., s. 188: „Sin embargo, la distinción entre los dos tipos de personas jurídicas no está suficientemente clarificada en el CIC de 1983. Por una parte, el fin de las personas jurídicas privadas ha de ser también, en todo caso, congruente con la misión de la Iglesia y ha de trascender el interés de los individuos que lo forman. Por otra parte, no hay unos determinados fines, enumerados de forma taxativa, que la auctoridad eclesiástica reserve exclusivamente para los entes creados por ella. Sería, por tanto, más exacto decir que las personas jurídicas publicas y privadas se distinguen no por los fines, publicos o privados, que persiguen, sino por el modo en que lo hacen”.

39 G. Lo Castro, *Comento al can. 116 CIC*, dz. cyt., s. 793.

40 Tamże, s. 792: „En efecto, pueden darse finalidades no reservadas a la auctoridad eclesiástica, que podrían ser también propias de entes privadas, pero que la auctoridad persigue por via de suplencia en tal caso, se dará una persona pública (can. 301 §§ 2-3) [...]”.

3.2. Ustanowienie osoby prawnej

W opinii H. Pree'a niejasność ujęcia 116 § 1 KPK wynika również z faktu, iż pomieszczono w nim element materialny (*intuitu boni publicum*) z elementem formalnym (*constituere nomine Ecclesiae*)⁴¹.

Termin „ustanowić” (*constituitur*) występuje nie tylko w przytoczonym kanonie, ale również w kan. 114 § 1 KPK. Odnosi się on do dwóch hipotez związanych z powoływaniem do życia osób prawnych, jakimi są ustanowienie mocą samego prawa oraz ustanowienie dekretem kompetentnej władzy⁴². Zgodnie z kan. 116 § 2 KPK osoby publiczne mogą powstać zarówno *ipso iure*, jak i w następstwie decyzji kompetentnej władzy kościelnej; osoby prawne prywatne natomiast są ustanawiane wyłącznie w sposób formalny, to znaczy dekretem właściwego władzy kościelnej⁴³. Należy dodać, iż doktryna wyklucza kategorycznie zarówno milczące (*tacite*) ustanawianie osób, jak i nabycie osobowości na mocy prawa zwyczajowego i zasiedzenia⁴⁴.

W myśl obowiązujących rozwiązań systemowych wyłącznie osoby publiczne mogą powstać mocą samego prawa. Taki sposób powołania do życia wiąże się z faktem, iż w kanonicznym porządku prawnym niektóre osoby publiczne wpisują się w samą konstytucję Kościoła⁴⁵. Do nich zalicza się: diecezje, prowincje i regiony kościelne⁴⁶. Podmioty te nie wymagają uznania ze strony władzy, ponieważ otrzymują osobowość na mocy samego przepisu prawa. Wyjaśniając ten mechanizm, niektórzy kanoniści mówią o wewnętrznym ustanawianiu osób⁴⁷.

Na marginesie należy dodać, iż podczas prac kodyfikacyjnych w kan. 73 § 2 Schematu „De Populo Dei” z 1977 roku postulowano przyjęcie rozwiązania, w myśl którego także osoby prywatne mogłyby nabyć osobowość prawną *ipso iure*. W treści projektowanej normy podkreślono, że byłoby to możliwe w przypadku wypełnienia wszystkich warunków wymaganych przez prawo („cum nempe conditiones

41 H. Pree, *Allgemeine Normen*, dz. cyt., ad 116, n. 3.

42 Tamże, ad 116, n. 5.

43 Tamże.

44 Tamże.

45 V. De Paolis, A. D'Auria, *Le norme generali...*, dz. cyt., s. 316.

46 S. Bueno Salinas, *Persona jurídica pública*, dz. cyt., s. 190.

47 Tamże.

adimpleant iure ad eam obtinendam requisitas”⁴⁸. Zdaniem Bueno Salinasa zamieszczenie tej klauzuli należało uznać za tautologię. W jego przekonaniu wprowadzenie tego typu zastrzeżenia wynikało z obaw Komisji co do takiego sposobu uzyskania osobowości przez osoby prywatne⁴⁹. Ostatecznie hipoteza ta nie znalazła się w Schemacie z 1980 roku⁵⁰. O takiej decyzji zadecydowała w głównej mierze przekonująca argumentacja jednego z konsultorów, utrzymującego, iż osoby prywatne powinny uzyskiwać osobowość prawną wyłącznie dekretem formalnym⁵¹. Krytycznie do tego rozwiązania odniósł się Bueno Salinas. W jego przekonaniu zmianę podejścia do tej kwestii było trudno obronić ze względu na uprzednie przyznanie wiernym prawa do tworzenia osób prywatnych⁵².

Wracając do przerwanej wątku, należy dodać, iż w doktrynie rozróżnia się pomiędzy dwiema kategoriami pojęciowymi, jakimi są: ustanowienie osoby oraz przyznanie jej osobowości prawnej. Co więcej, w kan. 301 KPK w odniesieniu do osób publicznych mówi się o erygowaniu osoby (*erigere*)⁵³.

Osoby prawne prywatne nie są ustanawiane przez władzę kościelną, ale na mocy aktu autonomii prywatnej. Prawda ta znajduje umocowanie w kan. 299 § 1 KPK, w którym postanowiono „Na podstawie zawartej między sobą prywatnej umowy wierni mogą zakładać stowarzyszenia”. Tego typu osoba jest kierowana i zarządzana przez wiernych na mocy statutów (kan. 321 KPK); te zaś są zatwierdzane przez kompetentną władzę. W wyniku tej decyzji osoba prywatna otrzymuje osobowość prawną (kan. 117 KPK)⁵⁴. Przy tym należy zauważyć, iż w kan. 310 KPK prawodawca

48 „Communicationes” 21 (1989), s. 145; „personae iuridicae privatae eadem personalitate donatur sive ipso iure, cum nempe conditiones adimpleant iure ad eam obtinendam requisitas, sive per speciale competentis auctoritatis decretum eandem personalitatem expresse concedens”; por. H. Pree, *Allgemeine Normen*, dz. cyt., ad 116, n. 1; S. Bueno Salinas, *La noción...*, dz. cyt., s. 232; V. Prieto Martínez, *Inicitiva privada...*, dz. cyt., s. 537.

49 S. Bueno Salinas, *La noción...*, dz. cyt., s. 232.

50 Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema Codicis Iuris Canonici, iuxta animadversiones S. R. E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiam, Dicasteriorum Curie Romanae, Universitatum Facultatumque ecclesiasticarum necnon Superiorum Institutorum vitae consecratae recognitum*, Libreria Editrice Vaticana 1980.

51 “Communicationes” 21 (1989), s. 146; H. Pree, *Allgemeine Normen*, dz. cyt., ad 116, n. 1; V. Prieto Martínez, *Inicitiva privada...*, dz. cyt., s. 537.

52 S. Bueno Salinas, *La noción...*, dz. cyt., s. 232–233.

53 G. Lo Castro, *Comento al can. 116 CIC*, dz. cyt., s. 792.

54 P. Lombardía, *Lecciones...*, dz. cyt., s. 145.

nie wyklucza zaistnienia stowarzyszenia prywatnego nieukonstytuowanego jako osoba prawna⁵⁵.

Nieco odmienny jest mechanizm powoływania osób publicznych. W tym wypadku bowiem erygowanie osoby przez władzę kościelną konstituuje zarazem osobowość prawną. Prawda ta znajduje odzwierciedlenie w dyspozycji kan. 313 KPK, w którym stwierdzono, iż zarówno stowarzyszenia publiczne, jak i konfederacje stowarzyszeń publicznych na mocy dekretu dokonującego erekcji stają się osobami prawnymi⁵⁶. W tej hipotezie występuje ścisły związek zachodzący pomiędzy ustanowieniem osoby a przyznaniem jej osobowości prawnej.

W doktrynie mówi się też o możliwości powstania osoby publicznej w wyniku autonomii prywatnej. Staje się to możliwe w przypadku, gdy osoba zostaje rzeczywiście utworzona w celu realizacji własnych celów i zatwierdzona formalnie, wchodząc w strukturę organizacji kościelnej. Poruszając tę kwestię, Lo Castro wskazał na prałatury personalne⁵⁷.

Zakończenie

W Kodeksie z 1983 roku podział osoby prawne publiczne – osoby prawne prywatne jest faktem (kan. 116 KPK). Należy jednak zauważyć, że takie rozróżnienie nie zostało wprowadzone w *Kodeksie kanonów Kościołów wschodnich*. W trakcie prac nad tą ostatnią kodyfikacją zadecydowano bowiem, że w przyszłym zbiorze wystarczy odniesienie do stowarzyszeń prywatnych. Sugestie te zostały ujęte w kan. 573 § 2 KKKW.

W doktrynie wskazuje się, iż występująca w kan. 116 KPK typologia osoba prawna publiczna – osoba prawna prywatna została skodyfikowana ze względu na przyznanie wiernym prawa do stowarzyszania. W literaturze zwraca się jednak uwagę, że dyferencja ta niesie za sobą wiele trudności, które Luis Vela i Francisco Javier

55 G. Lo Castro, *Comento al can. 116 CIC*, dz. cyt., s. 792.

56 Tamże.

57 Tamże, s. 793: „Sin embargo, una persona jurídica pública puede tener origen también en un acto de autonomía privada, si la actoridad eclesiástica, despues que el ente haya sido constituido de hecho y reconocido formalmente, hace propios sus fines, insertándolo en una relación organica en la estructura de la organización eclesiástica”.

Urrutia określili mianem trudności wewnętrznych⁵⁸. Te spostrzeżenia potwierdzają badania przeprowadzone w tym opracowaniu.

W artykule tym wykazano, że komentatorzy w wykładni kan. 116 KPK wymieniają różne komponenty różnicujące. Trudności doktrynalne w precyzyjnym określeniu elementów różnicujących dotyczą zarówno celów i ich realizacji, jak i konstytucji wymienionych w tytule artykułu kategorii osób prawnych⁵⁹. Żaden z wymienionych komponentów nie jest wyraźny.

Nieścisle jest twierdzenie, że osoba publiczna w imieniu Kościoła pełni misję dla dobra publicznego; osoba prywatna natomiast pełni zadania w imieniu własnym. Cele osoby prywatnej w pewnej mierze są także wpisane w misję Kościoła. Ona przecież również jest podmiotem praw i obowiązków w ramach Kościoła. Co więcej, kanoniści podkreślają, iż w systemie kanonicznym nie istnieją ekskluzywne cele przypisane osobom publicznym. Nie wykluczają oni bowiem, iż mogą istnieć cele właściwe stowarzyszeniom prywatnym, które jednak władza kościelna powierza stowarzyszeniom publicznym.

Niektórzy komentatorzy w swych rozważaniach wskazują na realizację celów jako element różnicujący. Nie zgadzając się z tymi opiniami, inni podkreślają, iż realizacja celów nie tyle jest kryterium różnicującym, ile bezpośrednim następstwem uprzednio przyjętej typologii osób prawnych w systemie.

Kolejne kryterium różnicujące wymieniane w doktrynie stanowi ustanawianie osoby. Generalnie rzecz biorąc, osoba prawna prywatna powstaje z inicjatywy wiernych; osoba publiczna natomiast zostaje powołana do życia bądź na mocy prawa, bądź też na mocy decyzji kompetentnej władzy. W rozwiązaniach systemowych istnieje jednak możliwość powstania osoby publicznej w wyniku autonomii prywatnej.

Kończąc te rozważania, pragniemy przywołać opinię wyrażoną przez Artura Cattanea. W swym namyśle nad pryncypialnym problemem tego opracowania podkreślił on, iż rozróżnienie między tym, co publiczne, a tym, co prywatne, odgrywa poważną rolę w prawie świeckim. W prawie kanonicznym natomiast dyferencja ta ma charakter relatywny, ponieważ obszar publiczny Kościoła znajduje implikacje w całej rzeczywistości prawnej⁶⁰. Taki mechanizm funkcjonowania sys-

⁵⁸ L. Vela, F. Urrutia, *Persona giuridica*, [w:] *Nuovo dizionario del diritto canonico*, a cura di C. Corral Slavador, V. De Paolis, G. Ghirlanda, Ciniselo Balsamo 1993, s. 796.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ A. Cattaneo, *Fondamenti ecclesiologicali del diritto canonico*, Roma 2011, s. 17.

temu skutkuje m.in. tym, iż rozróżnienie osoba prawna publiczna – osoba prawna prywatna na wielu płaszczyznach jest nieostre; niejednokrotnie rozwiązania praktyczne wyprzedzają istniejący stan prawny.

SUMMARY

Controversies over normative division into public and private juridical persons (can. 116 CIC)

In the presented article, the focus of the author's attention is the question of the differentiating criteria for public and private juridical persons. By analysing such premises as the purposes of the persons and the way they are fulfilled he proves that these criteria are of ambivalent nature. As the author believes, this results from the fact that in the canonical system the public area of the Church has its implications on the entire legal reality.

Keywords: public juridical person, private juridical person, system of law, canon law, Church

BIBLIOGRAFIA

1. Bueno Salinas S., *La noción de persona jurídica en el derecho canónico*, Barcelona 1985.
2. Bueno Salinas S., *Persona jurídica pública*, [w:] *Diccionario general de Derecho Canónico*, ed. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, t. 6, Pamplona 2012, s. 189–191.
3. Garcimartín C., *Persona jurídica privada*, [w:] *Diccionario general de Derecho Canónico*, ed. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, t. 6, Pamplona 2012, s. 188–189.
4. Gautier A., *Le persone giuridiche nel Codice del 1983*, „*Angelicum*” 69 (1992), s. 105–122.
5. Lo Castro G., *Personalità morale e soggettività nel diritto canonico*, Milano 1974.
6. Lombardía P., *Lecciones de derecho canonico*, Madrid 2004.
7. Molano E., *Commento al can. 116 CIC*, [w:] *Codice di Diritto Canonico e le leggi complementari*, a cura di J. Arrieta, Roma 2007, s. 133–134.
8. Navarro L., *Persona e soggetti nel diritto della Chiesa. Temi di diritto della persona*, Roma 2000.

9. Otaduy J., *Lezioni di Diritto Canonico. Parte generale*, tłum. G. Comotti, Venezia 2011.
10. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Coetus studii De personi physicis et moralibus. Acta, „Communicationes” 21 (1989), s. 137-193.
11. Prieto Martinez V., *Inicitiva privada y personalidad jurídica: las personas jurídicas privadas*, „Ius Canonicum” 25 (1995), s. 527-573.
12. Vela L., Urrutia F., *Persona giuridca*, [w:] *Nuovo dizionario del diritto canonico*, a cura di C. Corral Slavador, V. De Paolis, G. Ghirlanda, Ciniselo Balsamo 1993, s. 795-799.